

УДК 37.013:008(092)

Чередніченко С.В.,

викладач кафедри дошкільної освіти

Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ІДЕЇ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНЬСЬКОГО

У статті проаналізовано культурологічні ідеї К.Д. Ушинського щодо виховання дітей засобами народної культури, зокрема досліджено роль народних традицій, рідної мови у розвитку культури особистості. Визначено їх актуальність на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти.

Ключові слова: К.Д. Ушинський, народне виховання, народна культура, національне виховання.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Відродження національної культури й освіти не можливе без аналізу історичного досвіду та потребують сьогодні повернення до педагогічних ідей українських просвітителів, переосмислення надбань багатьох учених, зокрема педагогічної спадщини К.Д. Ушинського. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає прилучення дітей дошкільного віку до національної культури, що є основою культурного розвитку дитини. Завдяки багатому педагогічному досвіду К.Д. Ушинського та на прикладі його спадщини сформована система поглядів, яка лягла в основу розробки теорії та практики дошкільної освіти.

Аналіз наукових досліджень та публікацій з теми. До педагогічної спадщини К.Д. Ушинського звертались і звертаються багато науковців. Окремі аспекти його творчого доробку висвітлено в наукових працях Б.М. Андрієвського, Л.Д. Березівської, А.М. Богущ, І.В. Воронюк, О.М. Жаданової, Ю.М. Корнійко, Н.В. Манько, В.А. Пікінер, О.М. Сеньків, О.В. Сухомлинської та ін.

Метою статті є аналіз культурологічних ідей К.Д. Ушинського.

Завдання статті: проаналізувати культурологічні ідеї К.Д. Ушинського щодо виховання дітей, визначити їх актуальність на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Великого значення К.Д. Ушинський надавав проблемі виховання. «Виховання бере людину всю, якою вона є, з усіма її народними й поодинокими особливостями, – її тіло, душу й розум, – і передусім звертається до характеру людини; а характер і є саме тим ґрунтом, в якому корениться народність» [5, 51].

Цієї проблеми Костянтин Дмитрович торкався у багатьох своїх працях, зокрема: «Про народність у громадському вихованні», «Питання про народні школи», «Рідне слово», «Три елементи школи» та ін. Вивчаючи системи виховання різних народів, він дійшов висновку, що, незважаючи на схожість педагогічних систем усіх європейських народів, у кожного з них є своя особлива система виховання, особлива виховна мета і засоби досягнення цієї мети, створені «характером та історією народною» [3, 110].

Як стверджував К.Д. Ушинський: «Загальної системи народного виховання для всіх народів не існує не тільки на практиці, а й теоретично. Можна перейняти в інших народів знання, науки, але дух, духовні сили – вони народжуються з основ буття народу і є глибоко національними. У кожного народу своя особлива система виховання. Досвід інших народів у вихованні є дорогоцінною спадщиною для всіх, але точно в такому розумінні, як досвід всесвітньої історії належить усім народам» [7, 102].

Думка про народність виховання є основною в педагогічній теорії К.Д. Ушинського: система виховання дітей у кожній державі пов'язана з умовами історичного розвитку народу, вона розвиває і зміцнює в дітях найцінніші психологічні риси і моральні якості – патріотизм, національну гідність, любов до праці. Вчений наполягав на тому, що дитина з раннього віку має засвоювати елементи народної культури, опановувати рідну мову, ознайомлюватися з усною народною творчістю [2].

Він зазначав, що народне виховання є «живим органом в історичному процесі народного розвитку», а народність – «досі єдиним джерелом життя народу в історії». Кожен народ виконує свою роль в історії. «Народ без народності – тіло без душі, якому лишається тільки піддатися законові розкладу і знищитися в інших тілах, що зберегли свою самобутність. Особливість ідеї – є принцип життя» [5, 120–121].

К.Д. Ушинський у праці «Про народність у громадському вихованні» застерігав від механічного перенесення систем виховання

й навчання від одного народу до іншого, оскільки вони розвивалися за різних умов і в різні історичні епохи. З цього приводу він цитує думку німецького педагога Дістервега: «Коли б, наприклад, хто-небудь побажав виховувати сучасні народи за тією ж системою, що й новоєвропейські, не звертаючи уваги ні на історію, яку прожив кожен народ, ні на релігію, ні на державний устрій, то, звичайно, таке виховання не досягло б ніякого щасливого результату» [7, 82].

У свої творах учений-педагог цитує Ф. Бенеке, який наголошував на тому, що вся культура і будь-який успіх культури ґрунтується на тому, що кожному вже в ранньому дитинстві прищеплюються незліченні комбінації (асоціації слідів), не тільки ті, які комбіновані людьми, визначені безпосередніми взаємовідносинами з вихованцями, а й ті, які нагромаджувались багатьма поколіннями людства протягом тисячоліть і всіма народами Землі. Засвоюючи ці комбінації, людина набуває розумової, естетичної і моральної спадщини мільйонів і користується для своєї освіти плодами зусиль (плодами життя) найвеличніших геніїв, яких тільки народжувала людська природа [7, 126].

Важливими засобами народного виховання, що сприяють формуванню культури дитини, на думку вченого, є культурно-історичні традиції та рідна мова. Він стверджував, що джерелом культури народу є народна творчість (поезія, пісні, музика, образотворче мистецтво та ін.), а народ є джерелом усіх багатств матеріальної і духовної культури, а тому треба вивчати історію, географію, економіку, мову, літературу, мистецтво та інші науки. Однею з ознак народності як найкращого виразника духовної культури кожного народу є мова.

Чудовими зразками практичного здійснення теоретичних положень К.Д. Ушинського щодо виховання духовної культури дітей засобами літератури є навчальні книги «Дитячий світ» і «Рідне слово».

Читанки Костянтина Дмитровича, написані прекрасною літературною мовою, такі близькі своїм змістом і духом до народного світовідчуття, рясно насажені творами усної народної творчості – казками, приказками, прислів'ями, скоромовками тощо [6].

За даними дослідників, у «Рідному слові» в першій частині вміщено 75 %, а в другій – 50 % фольклорних творів. К. Ушинський

використав у «Рідному слові» 366 прислів'їв і приказок, 22 народні пісні, 7 скоромовок, казки «Ріпка», «Золоте яечко», «Колобок», «Козенята і вовк», «Сивка-бурка» та ін. [4, 105].

Також зазначимо, що педагог надавав великого значення і народним іграм. У «Звіті відрядженого для огляду закордонних жіночих навчальних закладів колезького радника К. Ушинського» він писав, що «дитина не тільки готується до життя, а вона вже живе, та що це життя має свої права й свої потреби; але оскільки в житті дитини ігри мають те саме значення, що для дорослої людини будь-яка так звана серйозна діяльність, то, природно, що Фребель звернув головну увагу на ігри дітей», отже, слід «звернути увагу на ці народні ігри, розробити це багатюще джерело, організувати їх і створити з них прекрасний і могутній виховний засіб» [8, 206].

На сьогодні реалізація культурологічних ідей щодо виховання дітей дошкільного віку передбачена у Базовому компоненті дошкільної освіти (освітня лінія «Дитина у світі культури»), який ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства [1]. Ці ідеї висвітлено у програмах навчання та виховання дітей дошкільного віку «Дитина», «Я у Світі», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля» та ін.

Таким чином, цінні культурологічні ідеї К.Д. Ушинського щодо виховання особистості увійшли в скарбницю нашої вітчизняної педагогічної думки, які не втрачають своєї актуальності і сьогодні. Отже, виховання і навчання дітей дошкільного віку має ґрунтуватися на вивченні культурної спадщини свого народу.

Джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керів. : А.М. Богуш ; авт. кол. : Богуш А.М., Бельська Г.В., Богінч О.Л., та ін. – К., 2012. – 26 с.
2. Курас І.Ф Провідники духовності в Україні [Електронний ресурс] / І.Ф. Курас // Бібліотека українських підручників. – Режим доступу : http://libfree.com/154708282_kulturologiyaushinskiy_kostyantindmitrovich.html
3. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. / П.Г. Лузан, О.В. Васюк. – [2-е вид., доп. і перероб.]. – К. : ДАКККіМ, 2010. – 296 с.

4. Пікінер В. Використання ідей К.Д. Ушинського та художніх текстів у роботі з дітьми / В. Пікінер // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2006. – С. 103–106.
5. Ушинский К.Д. Избранные произведения. Приложения к журналу «Советская педагогика» / [под ред. проф. В.Я. Струминского]. – М.–Л. : Изд-во акад. пед. наук РСФСР, 1946. – 260 с.
6. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / К.Д. Ушинський ; [редкол. : В.М. Столетов та ін.] – К. : Рад. шк. – 1983. – Т. 1. – 348 с.
7. Ушинський К.Д. Про сімейне виховання / К.Д. Ушинський ; [упоряд. О.Т. Губко]. – К. : Рад. шк. – 1974. – 152 с.
8. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / упор. і авт. вступ. ст. З.Н. Борисова, В.У. Кузьменко ; за заг. ред. З.Н. Борисової. – К. : Вища шк., 2004. – 512 с.

В статье проанализированы культурологические идеи К.Д. Ушинского по воспитанию детей средствами народной культуры, в частности исследована роль народных традиций, родного языка в развитии культуры личности. Определена их актуальность на современном этапе развития дошкольного образования.

Ключевые слова: К.Д. Ушинский, народное воспитание, народная культура, национальное воспитание.

This article analyzes K.D. Ushynskyi's cultural ideas on children's education through the means of folk culture, in particular it examines the role of folk traditions, native languages in the development of cultural identity. It determines their relevance in the current development of preschool education.

Key words: K.D. Ushynskyi, public education, national culture, national education.